

УДК 336.221.264

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-294-3-36

КОЛОМІЄЦЬ Г. Б.

ORCID: 0000-0003-2421-6773

e-mail: hkolomiets@gmail.com

ДВНЗ «Київський економічний національний університет імені Вадима Гетьмана»

УЗГОДЖЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ В ОПОДАТКУВАННІ

В роботі розглянуто природу антагоністичних інтересів економічних агентів та можливість їх узгодження. Досліджено сутність узгодження суспільних і приватних інтересів та їх гармонізацію. Проаналізовано міжнародний досвід гармонізації інтересів в оподаткуванні з метою його застосування у вітчизняній практиці.

Ключові слова: оподаткування, узгодження інтересів, гармонізація.

GANNA KOLOMIETS

Vadym Hetman Kyiv National University of Economics

HARMONIZATION OF PUBLIC AND PRIVATE INTERESTS IN TAXATION

The economic activity of the state largely depends on taxation. The formation of an effective tax policy within economic processes is one of the tools of state regulation of relations. The development of economic relations in the context of the growing processes of globalization forces world science and practice to look in a new way at understanding the traditional role of taxes and tax relations in the transitional economy. Tax relations between taxpayers and tax authorities have a direct impact on the economy as a whole. With the development of tax relations, the coordination of the interests of economic agents is of great importance, as their contradictory interaction based on feedback and self-organization is unpredictable. and, at the same time, contributes to the progressive development of society. The desire of the state to stabilize these processes (social, economic, political) leads to the need to find a compromise through state regulation and coordination of interests. Such harmonization of interests is mutually beneficial for both the state and business entities. As a result of the agreement, the state receives foreign capital, new forms of production, improvement of effective cooperation with suppliers and contractors, development of machinery and technology. Businesses, in turn, receive from the harmonious coordination of tax benefits, government guarantees, quality control, environmental friendliness, safety. The paper considers the nature of antagonistic interests of economic agents and the possibility of their coordination. The essence of coordination of public and private interests and their harmonization is investigated. The international experience of harmonization of interests in taxation for the purpose of its application in domestic practice is analyzed.

Key words: taxation, coordination of interests, harmonization.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Економічна діяльність держави багато в чому залежить від оподаткування. Формування ефективної податкової політики в межах економічних процесів є одним із інструментів державного регулювання взаємовідносин. Розвиток економічних відносин в умовах наростаючих процесів глобалізації змушує світову науку і практику по-новому поглянути на осмислення традиційної ролі податків та податкових відносин в транзитивній економіці.

Податкові відносини, які виникають між платниками податків і податковими органами, здійснюють безпосередній вплив на економіку держави в цілому. З розвитком податкових відносин великого значення набуває узгодження інтересів економічних агентів, оскільки їх суперечлива взаємодія, заснована на принципах зворотного зв'язку та самоорганізації, носить непередбачуваний характер і, в той же час, сприяє прогресивному розвитку суспільства.

Прагнення держави до стабілізації даних процесів (соціальних, економічних, політичних) веде до необхідності пошуку компромісу шляхом державного регулювання та узгодження інтересів. Така гармонізація інтересів взаємовигідна як для держави, так і для суб'єктів господарювання. В результаті узгодження держава отримує залучення іноземного капіталу, нові форми виробництва, покращення результативних коопераційних зв'язків із постачальниками та підрядниками, розвиток техніки та технологій. Суб'єкти господарювання, в свою чергу, отримують від гармонійного узгодження податкові пільги, державні гарантії, контроль за якістю, екологічністю, безпеку.

Аналіз досліджень та публікацій

Більшість досліджень, виконаних з проблеми узгодження та врахування соціальних інтересів, відносяться до зарубіжної наукової школи. У цю групу можна віднести роботи різних періодів. Класичними працями з проблеми дослідження в такому її аспекті як формування держави на договірній основі є роботи Аристотеля, Т. Гоббса, Дж. Локка, Платона, Ж. Руссо, А. Токвіля. Есе Дж. Медісона і Д. Гамільтона, присвячені аналізу причин, що породжують фракційність суспільства, і способів усунення цих причин. У роботах Г. Алмонда, Д. Істона, А. Лейпхарта, Д. Трумена, Т. Парсонса досліджені складності спілкування між соціальними групами і механізми захисту інтересів. Проблеми узгодження суспільних та приватних інтересів

в процесі оподаткування знайшли своє відображення у працях Дж. Стігліца, Ш. Бланкарта, В. Панскова, А. Погорлицького, С. Басалаєвої, Дж. Бюкенена, А. Ільїна. Дослідженням проблеми податкових відносин у контексті узгодження інтересів займалися багато вітчизняних науковців, зокрема В. Андрущенко, З. Варналій, В. Вишневський, О. Данілов, В. Дем'янишин, Ю. Іванов, А. Крисоватий, І. Луніна, В. Мельник, В. Опарін, Т. Паєнко, К. Павлюк, А. Соколовська, В. Суторміна, О. Тимченко, В. Тропіна, Т. Тучак, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій.

Теоретичний аналіз процесу узгодження суспільних та приватних економічних інтересів як основи сталого розвитку соціально-економічної системи повинен враховувати кілька моментів. По-перше, узгодження економічних інтересів одного господарюючого суб'єкта з іншими інтересами можливо на основі їх сумісності. Так, на думку Н.С. Чернецової: «Узгодженість може виступати в формі односпрямованості і пов'язаності інтересів. Узгодженість у формі односпрямованості, в свою чергу, передбачає наявність спільності ряду характеристик: цілей, засобів їх досягнення, мотивів, способу мислення і поведінки. Пов'язаність характеризує зв'язок різноспрямованих інтересів і означає можливість реалізації кожного лише за умови збереження їх взаємозв'язку» [1]. По-друге, процес узгодження економічних інтересів не усуває протиріч між ними, тому що вектор розвитку економічних інтересів господарюючих суб'єктів в системі економічних відносин є мінливою і динамічною величиною. Суперечливість визначає внутрішню єдність і взаємопроникнення економічних інтересів і виступає в якості джерела постійного руху і розвитку системи інтересів.

Формулювання цілей статті

Метою роботи є дослідження узгодження суспільних та приватних інтересів в сфері оподаткування з використанням міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу

Врахування і аналіз цих положень в процесі узгодження сприяє досягненню балансу економічних інтересів суспільства в цілому. Хоча справедливим слід визнати висловлювання Д. Бюкенена: «Узгодженість економічних інтересів індивідів, колективів і суспільства в цілому може мати місце лише в ідеалі. Суспільна домовленість, в філософському сенсі, означає згоду, що впливає з взаємодії самих індивідів, а не загальне схвалення якогось абстрактного ідеалу» [2]. Можна констатувати, що досягти абсолютного узгодження економічних інтересів неможливо, оскільки задоволення інтересів одного суб'єкта призводить до притиснення інтересів інших суб'єктів, тому що кожен суб'єкт прагне до максимізації корисності і мінімізації витрат зі свого боку від взаємин з іншими суб'єктами.

Дослідження сучасної наукової думки свідчить про різноманітність підходів в області узгодження інтересів. Так, ряд авторів відзначають, що узгодження інтересів – процес пошуку і розроблення системи відносин, що дозволяє пов'язати потреби окремих груп та індивідів зі стратегічними (загальними) цілями розвитку території їх проживання. У той же час узгодження економічних інтересів – це процес координування, поєднання дій суб'єктів, які сприяють поступальному розвитку економіки [3]. На думку О.Н. Васильєвої [4], завдання узгодження інтересів економічних агентів полягає в пошуку механізму переходу в максимально вигідний для них (в тому чи іншому сенсі, обумовленому в кожному конкретному випадку) стан.

Аналіз зазначених підходів дозволяє виділити загальне розуміння і трактування поняття «узгодження інтересів»: 1) з точки зору економічних агентів – процес визначення параметрів поведінки взаємодіючих економічних агентів, що дозволяють максимізувати їх сумарну вигоду; 2) з точки зору управління територіальним розвитком – визначення пріоритетів розвитку соціально-економічних систем різних рівнів з метою запобігання можливого збитку на кожному рівні управління системою і досягнення максимального рівня розвитку за визначеним переліком індикативних параметрів.

Узгодження суспільних і приватних інтересів в процесі розподілу ВВП як основної функції податків може бути досягнуто з використанням певних благ (при цьому одне благо також може служити засобом для задоволення різноманітних інтересів). Як зазначає В.М. Федосов: «Держава не може задовольнитися лише загальними пропорціями розподілу валового національного продукту. Вона повинна враховувати інтереси кожного підприємства, кожного члена суспільства» [5, с.48].

При різноманітності наукових думок з дослідження проблеми узгодження інтересів в оподаткуванні, можна сказати про неповноту проведених досліджень на сьогоднішній день, оскільки розвиток податкових взаємовідносин виводить проблему на якісно новий рівень. Оскільки інститут податків в Україні виник лише наприкінці ХХст, то й розвиток базису податкових відносин як мотиваційних основ платника податку, і надбудови як державного регулювання податкових відносин, проходить фазу становлення.

Таке становлення фіскальних відносин потребує впровадження певного механізму узгодження економічних інтересів всіх учасників фіскальних відносин. Під механізмом гармонізації економічних інтересів можна розуміти концептуальні основи узгодження (рис. 1), які включають принцип організації взаємин суб'єктів, сукупність прийомів, засобів і дій, здійснюваних за допомогою комплексу економічних, організаційних, управлінських, правових заходів, які сприяють створенню взаємодії між суб'єктами господарювання в процесі відтворення для забезпечення максимальної ефективності. Обґрунтування механізму, за допомогою якого можна забезпечити узгодження інтересів підприємств і суспільства, займає важливе місце в соціально-економічній і політичній практиці високорозвинених країн протягом останніх десятиліть. Звичайно, цей процес протікає неоднозначно, але певні позитивні результати вже досягнуті.

Вихідним пунктом узгодження економічних інтересів повинні складати взаємовигідні відносини суб'єктів господарювання та розуміння спільної мети – отримання суспільних благ, платою за які є податок. Таке розуміння спонукає до іншого усвідомлення податку, сплаченого на основі свідомого вибору внаслідок самостійної оцінки державної діяльності з боку платника податку [6].

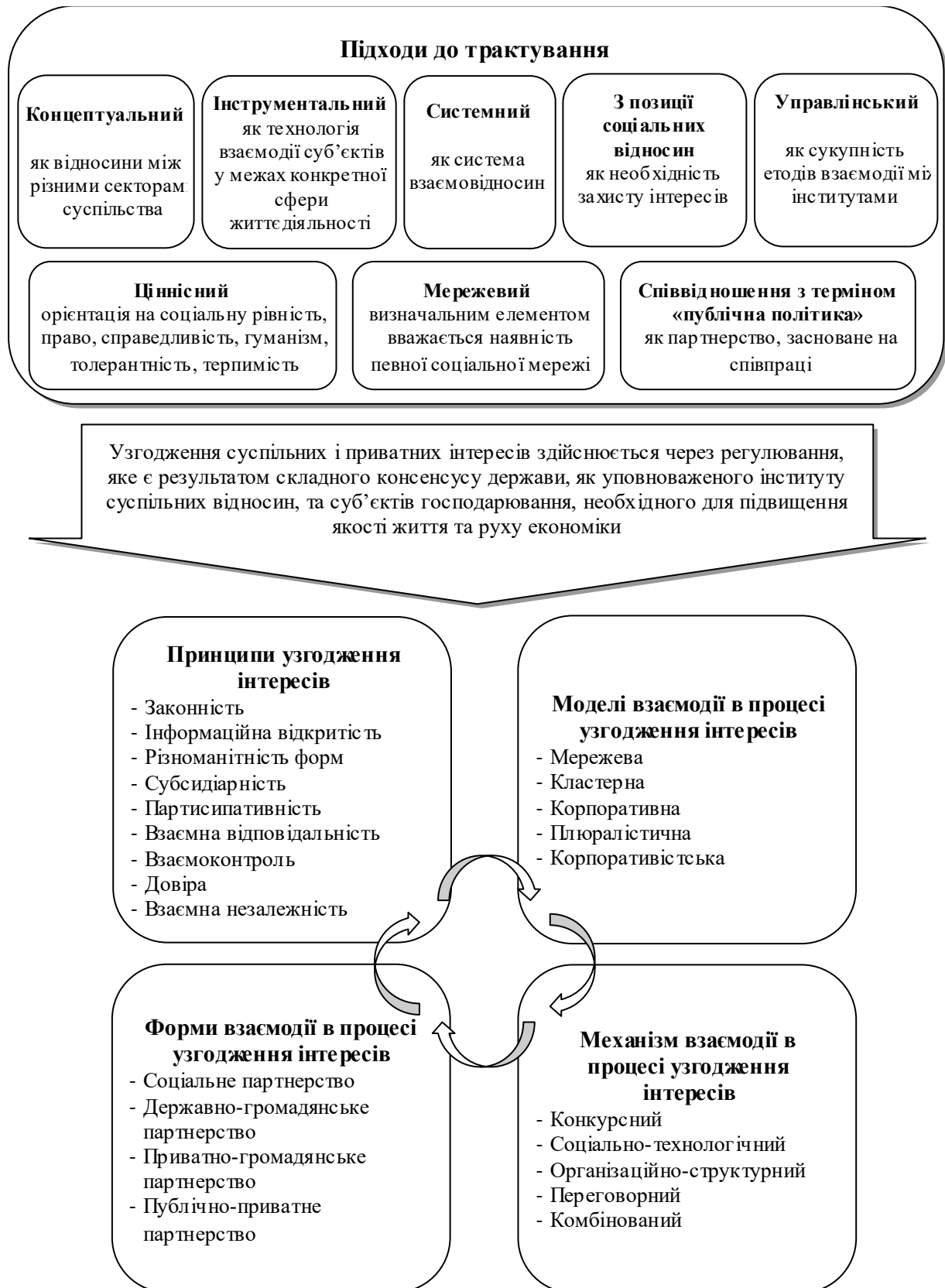

Рис. 1. Концептуальні основи узгодження суспільних і приватних інтересів

На сьогодні узгодження інтересів законодавчо закріплене вже на початку формування економічних відносин держави і суб'єктів господарювання. Так, Законом України «Про державно-приватне партнерство» визначено термін «державно-приватне партнерство», в основу якого покладено рівноправне взаємовигідне співробітництво між державою і бізнесом у процесі облаштування інфраструктури та надання публічних послуг за умови розподілу ризиків та відповідальності. Поєднання інтересів визначено і в Господарському кодексі України ст.17 п.1: «Система оподаткування будується за принципами економічної доцільності, соціальної справедливості, поєднання інтересів суспільства, держави, територіальних громад, суб'єктів господарювання та громадян».

В світовій практиці ОЕСР, започаткована в 1961 році, має за основну мету – саме узгодження і гармонізацію інтересів як міждержавних, так і внутрішніх. В світовій практиці узгодження інтересів в сфері оподаткування передбачає зняття обмежень на переміщення товарів та захист здорової конкуренції на міжнародному ринку. З цією метою запроваджено декілька напрямів гармонізації.

Гармонізація оподаткування та вільний рух товарів і послуг шляхом скасування митних зборів і квот, регулювання податків з обороту та інших податків на споживання. Податки з обороту зазнали гармонізації в три етапи: систематизація і структурування, зміна ставок, ліквідація податкових кордонів. Гармонізація оподаткування та вільне пересування осіб та фірм, яка також передбачає декілька складових. Узгодження корпоративного податку і податку на промисловість і торгівлю. Корпоративний податок і податки на промисловість і торгівлю є прямими податками, які мають найважливіший вплив на вільне пересування людей і компаній. Необхідно також враховувати податки на нерухомість і майно, а також, певною мірою, податок на прибуток. З технічних причин прямі податки на товари, що переміщуються через кордон, не можуть бути компенсовані на кордоні. Однак, якщо ці податки є частиною витрат виробництва, вони повною мірою впливають на конкуренцію в міжнародній торгівлі. Тому, доки вони не будуть узгоджені, неминуче виникне конкуренція між виробниками на міжнародному ринку, чий виробничі витрати містять різні суми прямого податку.

Узгодження оподаткування міжнародних злиттів корпорацій. Згідно з чинними правилами, компанії, які об'єднуються з іноземною компанією, вважаються ліквідованими, а податок стягується звичайним чином, оскільки в процесі поглинання збиток однієї компанії перекладається на іншу. Оподаткування міжнародних холдингів. Предметом узгодження для холдингів в інших компаніях стало забезпечення того, щоб прибуток, отриманий через дочірню компанію та виплачений холдинговій компанії як дивіденди, не оподатковувався вдруге. Гармонізація вільного руху капіталу для створення єдиного ринку капіталу. На даному етапі передбачається узгодження оподаткування відсотків за облігаціями та дивідендів і узгодження оподаткування юридичних осіб.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Імплементація плану дій ОЕСР дозволить в Україні розкрити нові можливості узгодження суспільних інтересів в особі держави, як уповноваженого інституту, та приватних інтересів в особі платників податків.

Література

1. Чернецова Н.С. Экономическая природа и эволюция экономических интересов : дисс. ... д.э.н. / Чернецова Н.С. – М., 2003. – 211 с.
2. Бьюкенен Д. Конституция экономической политики. Нобелевские лауреаты по экономике / Бьюкенен Д. – М. : Таурас Альфа, 1997. – 240 с.
3. Мазур И. Нескучный менеджмент / И. Мазур, В. Шапиро // Экономические стратегии. – 2004. – №4. – С. 110–112.
4. Васильева О.Н. Модели и методы материального стимулирования (теория и практика) / Васильева О.Н. – М. : ЛЕНАНД, 2007. – 288 с.
5. Податкова система України : підручник / [за ред. Федосова В.М.]. – К. : Либідь, 1994. – 464 с.
6. Механізми узгодження інтересів у виробленні публічної політики в Україні : навч. посіб. / С. О. Телешун, В. В. Карлова, О. Г. Пухкал, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; за заг. ред. С. О. Телешуна. – Київ : НАДУ, 2019. – 192 с.

References

1. Chernecova N.S. Ekonomicheskaya priroda i evolyuciya ekonomicheskikh interesov : diss. ... d.e.n. / Chernecova N.S. – M., 2003. – 211 s.
2. Byukenen D. Konstituciya ekonomicheskoy politiki. Nobelevskie laureaty po ekonomike / Byukenen D. – M. : Taurus Alfa, 1997. – 240 s.
3. Mazur I. Neskuchnyj menedzhment / I. Mazur, V. Shapiro // Ekonomicheskie strategii. – 2004. – No 4. – S. 110–112.
4. Vasileva O.N. Modeli i metody materialnogo stimulirovaniya (teoriya i praktika) / Vasileva O.N. – M. : LENAND, 2007. – 288 s.
5. Podatkova systema Ukrainy : pidruchnyk / [za red. Fedosova V.M.]. – K. : Lybid, 1994. – 464 s.
6. Mekhanizmy uzgodzhennia interesiv u vyroblenni publichnoi polityky v Ukraini : navch. posib. / S. O. Teleshun, V. V. Karlova, O. H. Pukhkal, I. V. Reiterovych, S. V. Sytnyk ; za zah. red. S. O. Teleshuna. – Kyiv : NADU, 2019. – 192 s.

Надійшла / Paper received : 16.01.2021

Надрукована / Printed : 10.03.2021